

Φραγκίσκα Κοτρέτσου

Αξιοποίηση της κουλτούρας της τσιγγάνικης κοινότητας μέσω της
Διαπολιτισμικής Αγωγής στο χώρο της εκπαίδευσης

Ως συνεργάτης του προγράμματος «Σχολική ένταξη τσιγγανοπαίδων», υπεύθυνη για το συντονισμό δράσεων στο νομό Ηλείας από το 2001 μέχρι σήμερα, βρίσκομαι στην ευχάριστη θέση να σας παρουσιάσω την εισήγησή μου με θέμα :«Αξιοποίηση της κουλτούρας της τσιγγάνικης κοινότητας μέσω της Διαπολιτισμικής Αγωγής στο χώρο της εκπαίδευσης»

Με βάση τα δεδομένα διαπιστώνω ότι η πολυπολιτισμική κοινωνία είναι μια αντικειμενική πραγματικότητα. Οι τσιγγάνοι είναι ένα κομμάτι αυτού του κοινωνικού μωσαϊκού, γι' αυτό και η ενσωμάτωση της τσιγγάνικης έκφρασης ως ποικιλία του νεοελληνικού πολιτισμού είναι απαραίτητη.

Τα παιδιά σχολικής ηλικίας με ρόμικη καταγωγή δεν ενθαρρύνονται από τη σχολική κοινότητα, ως βασικό χώρο κοινωνικοποίησης, προσαρμογής και ομαλής ένταξής τους. Οδηγούνται στο «περιθώριο», περιορίζοντας τις δυνατότητες τους, παγιδεύοντας τα «πιστεύω» τους, τον τρόπο ζωής τους και τον πολιτισμό τους.

Είναι έντονος ο διαχωρισμός ανάμεσα στους μαθητές και γι' αυτό ο εκπαιδευτικός οργανισμός είναι εκείνος που καλείται να διαφοροποιήσει σταδιακά κάθε στάση που απομακρύνει οριστικά τον μαθητή της μειονότητας από την εκπαιδευτική διαδικασία αλλά και τη στάση ως προς την συν- εκπαίδευσή τους. Συνεπώς οι σχέσεις της κυρίαρχης πολιτισμικής κοινότητας με την κοινότητα των Ρομά δεν είναι οι καλύτερες. Είναι πολλά πράγματα που πρέπει να κατακτηθούν στον τρόπο που συμβιώνουμε, επικοινωνούμε και αλληλεπιδρούμε ως άνθρωποι και ως πολιτισμοί.

Κατά το πρώτο έτος υλοποίησης του εν λόγω προγράμματος με θέμα «μελέτες και έρευνες τεκμηρίωσης και καταγραφής» με συντονιστή τον καθηγητή κ. Παπακωνσταντίνου, διερευνήθηκαν οι στάσεις συμπεριφοράς της κυρίαρχης πολιτισμικής κοινότητας απέναντι στην ομάδα των τσιγγάνων. Στάσεις που έχουν συναντήσει όλοι οι συνεργάτες του προγράμματος(προκατάληψη, στερεότυπα, δοξασίες ,φοβίες κλπ.)

Με βάση τα ανωτέρω, είναι σημαντικό να αναζητηθούν παιδαγωγικές-κοινωνικές πρακτικές μέσα στο χώρο της εκπαίδευσης, με σκοπό τη βελτίωση της

σχέσης των Ρόμηδων μαθητών με τους εκπαιδευτικούς, τους συμμαθητές, τους γονείς, την τοπική- ευρύτερη κοινότητα και αντίθετα.

Το σύνολο των ενεργειών θα πρέπει να διέπονται από τις αρχές της διαπολιτισμικότητας τόσο σε σχέση με την απόκτηση ικανοτήτων που χαρακτηρίζουν τη δεσπόζουσα κοινότητα, όσο και με την καλλιέργεια/ αξιοποίηση των πολιτισμικών στοιχείων της μειονότητας.

Όσοι ασχολούμαστε με ομάδες κοινωνικού αποκλεισμού θα πρέπει να δεχτούμε, να αποδεχτούμε και να παραδεχτούμε ότι «κάθε άτομο απαιτεί να γίνει σεβαστό ως ισότιμος μέτοχος στο κοινωνικό γίγνεσθαι χωρίς αποκλεισμούς και εκπτώσεις». Κατά συνέπεια μπορούμε και πρέπει να διακρίνουμε την «πολιτισμική ετερότητα εντός του εμείς»

Με βάση τις αρχές της διαπολιτισμικής αγωγής που αναφέρονται στο σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και των αξιών του κάθε πολιτισμού, στην παροχή ίσων ευκαιριών, στην προώθηση των ιδιαιτεροτήτων κάθε κουλτούρας και μέσα από συγκεκριμένες πρακτικές προσέγγισης της τσιγγάνικης μαθητικής ομάδας θα ανυψωθεί το ηθικό των γκετοποιημένων Ρόμηδων στο σχολείο, θα περιοριστεί ο στιγματισμός και η απομόνωση στο χώρο της σχολικής κοινότητας, θα εκδηλωθεί η χαρά τους για το σχολείο, θα προωθηθεί η συνεργασία, η συνεννόηση και η επικοινωνία τόσο των παιδιών μεταξύ τους, όσο και των γονέων.

Κατόπιν τούτου, κατανοώντας το ρόλο μου στο συγκεκριμένο πρόγραμμα, οι παρεμβάσεις μου προς την κατεύθυνση διευκόλυνσης και εξασφάλισης της τακτικής φοίτησης των μαθητών και της ομαλής ένταξής τους στο σχολείο είχαν και έχουν κοινωνικό και παιδαγωγικό χαρακτήρα. Η εκπαιδευτική ένταξη και κατά συνέπεια η κοινωνική ένταξη των Ρόμηδων μαθητών, αποτελεί επιτακτική ανάγκη και συνεπώς μια πρόκληση και για την κοινωνική εργασία, ως ανθρωπιστική επιστήμη, η οποία για λόγους δεοντολογίας, πρέπει να είναι ο φυσικός σύμμαχος των πληθυσμιακά αδύναμων κοινωνικών ομάδων.

Ιδιαίτερα το σχολείο, ως πλαίσιο εργασίας, να λειτουργήσει σαν ένας χώρος όπου τα παιδιά- κυρίως εκεί όπου φοιτούν διάφορες κοινωνικές ομάδες- να αποκτήσουν «την αίσθηση της γενικής ικανότητας και την ανάληψη ευθυνών για την δική τους συνεχή μόρφωση» .

Ως Κοινωνική Λειτουργός, επισημαίνω ότι η σχολική κοινότητα αποτελεί «το συναπάντημα πολλών και διαφορετικών κοινωνικών διαστάσεων, γι' αυτό και εμφανίζονται εντάσεις, δυσκολίες επικοινωνίας, προσαρμογής και απόδοσης όλων των

προσώπων που δρουν σ' αυτό και κυρίως όπου οι μαθητές προέρχονται από διαφορετική κουλτούρα .

Έτσι λοιπόν, δίνεται έμφαση στις παρεμβάσεις που μπορούν να βελτιώσουν τις συναλλαγές ανάμεσα στο παιδί, χωρίς να γίνονται διαχωρισμοί σε κυρίαρχη ομάδα και ομάδα μειονότητας, στο σχολικό περιβάλλον (εκπαιδευτικοί-σύλλογος γονέων κλπ.), στο οικογενειακό και το ευρύτερα κοινωνικό περιβάλλον. Η σύνδεση της οικογένειας με το κοινωνικό περίγυρο δηλ. εξωσχολικούς τομείς κοινωνικοποίησης των μαθητών, αποτελεί βασικό σημείο του κοινωνικο-παιδαγωγικού στόχου του σχολείου.

Επομένως η παρέμβαση γίνεται σε τρεις τομείς στην οικογένεια, στο σχολείο και στον κοινωνικό περίγυρο. Ομάδες στόχου αποτελούν οι γονείς, οι εκπαιδευτικοί, οι μαθητές και οι διάφορες Υπηρεσίες κοινωνικού ή μη προσανατολισμού. Το κοινωνικό και φυσικό περιβάλλον αποτελεί τον παιδαγωγικό περίγυρο των μαθητών, γι' αυτό είναι σημαντική η μελέτη, η ανάλυση και η προγραμματισμένη παρέμβαση στο σημείο της διαλεκτικής σχέσης (αλληλεπίδρασης) των παιδαγωγούμενων και του παιδαγωγικού περιβάλλοντος.

Τα μέσα προσέγγισης της ομάδας των τσιγγανοπαίδων, γνωρίζοντας τις ιδιαιτερότητες του πολιτισμού τους, έχουν παιδαγωγικό και κοινωνικό χαρακτήρα. Συγκεκριμένα, η ατομική συμβουλευτική με τους τσιγγανόπαιδες και μη , τους γονείς και τους εκπαιδευτικούς είναι ένας τρόπος προσέγγισης, όχι όμως ο μοναδικός. Από την εμπειρία της εργασίας μου στα σχολεία εντοπίζονται οι ακόλουθοι τομείς δράσης για εργασία με μικτές ομάδες: η μαθητική κοινότητα, ο σύλλογος γονέων, οι εκπαιδευτικοί, η ευρύτερη κοινότητα στην οποία λειτουργεί η σχολική κοινότητα και η μεταξύ όλων των ανωτέρω αλληλεπίδραση.

Έτσι, η τσιγγάνικη κουλτούρα στο χώρο της εκπαίδευσης μέσω της διαπολιτισμικής Αγωγής, μπορεί να αξιοποιηθεί στον τομέα της μαθητικής κοινότητας και στον τομέα της ομαδικής εργασίας με γονείς, Δημιουργείται, λοιπόν, σύστημα ομαδικής υποστήριξης ανάμεσα και στους δύο πολιτισμούς

Σε συνάρτηση με το επίπεδο ενημέρωσης, συνειδητοποίησης και προβληματισμού των γονέων κάθε σχολείου, όπου φοιτούν και τσιγγανόπαιδες, ανακύπτουν και θέματα παιδαγωγικής διαδικασίας και εκπαιδευτικής πράξης. Συγκεκριμένα, σχέσεις Παιδαγωγού –παιδαγωγούμενων, Παιδαγωγικές μέθοδοι , Συνεδρίες- εκπαιδευτικών -γονέων κλπ. Είναι συχνά τα παράπονα μελών του Συλλόγου για τις σχέσεις των παιδιών με τα παιδιά της «άλλης» πολιτισμικής κοινότητας, με αποτέλεσμα να μην μπορούν να ανταποκριθούν σωστά στο ρόλο τους ως γονείς.

Η επιμόρφωση, συμβουλευτική προσέγγιση των γονέων με το εκπαιδευτικό προσωπικό, στοχεύει στην αλληλοενημέρωση στα μαθητικά θέματα, στην εξατομικευμένη ή συλλογική συνεργασία για περιπτώσεις μαθητών των οποίων η συμπεριφορά προκαλεί το περιβάλλον ή αποβαίνει επιζήμια γι' αυτό. Επίσης, αποβλέπει και στη δημιουργία ομάδων πολιτιστικών εκδηλώσεων, που αποτελούν μέσο παρέμβασης, δίνοντας την ευκαιρία έκφρασης της τσιγγάνικης κουλτούρας.

Οι ομάδες συμβουλευτικής γονέων έχουν ως στόχο την παροχή βοήθειας στους γονείς, που αντιμετωπίζουν δυσκολίες λειτουργίας στο γονεϊκό ρόλο τους και των οποίων τα παιδιά παρουσιάζουν δυσκολία προσαρμογής στο σχολείο – κάτι που είναι πιο έντονο στα τσιγγανόπαιδα- ή και μειωμένη απόδοση.

Ο παιδαγωγικός πυρήνας της κοινωνικής εργασίας δικαιολογεί τις μεσολαβητικές αυτές ενέργειες κυρίως στις σχολικές κοινότητες όπου φοιτούν και τσιγγανόπαιδες. Και αυτό, γιατί η βοήθεια με την έννοια της συμπαράστασης και υποστήριξης, αποτελεί στην ουσία παραγωγική πράξη. Επιπλέον, η αυτοπραγμάτωση και η ανάπτυξη της προσωπικότητας του ατόμου, με τη έννοια της χειραφέτησης, αποτελούν τον γενικό στόχο της παιδαγωγικής αλλά και της κοινωνικής εργασίας. Τέλος, η παρέμβαση κάθε κοινωνικού επιστήμονα γίνεται μεθοδικά και με τη χρήση κατάλληλων παιδαγωγικών μέσων, όπως της πληροφόρησης, της επιμόρφωσης, της ενθάρρυνσης, της συμβουλής, της συζήτησης και της σιωπής.

Οι εκπαιδευτικοί, ως «κοινωνικοί παιδαγωγοί» κατανοούν ότι ο ουσιαστικός πυρήνας της κοινωνικής παιδαγωγικής είναι η σύνδεση του παιδαγωγικού και κοινωνικού τομέα με την εκπαίδευση, τη μόρφωση και την ανθρώπινη ελευθερία. Από την συνεργασία μου με τους εκπαιδευτικούς των σχολείων του Ν. Ηλείας, όπου φοιτούν τσιγγανόπαιδες, διαπιστώνεται η ανάγκη πρόσβασης του σχολείου στο χώρο διαβίωσης των παιδιών για την άρση των εμποδίων που δυσκολεύουν την επικοινωνία των Τσιγγάνων και του πολιτισμού τους γενικότερα με την ευρύτερη τοπική κοινωνία και τα μέλη της.

Το σχολείο αποτελεί στην ουσία ένα κοινοτικό κέντρο, που ασχολείται με τα προβλήματα της κοινότητας, με σκοπό την επίλυσή τους για την ενεργό συμμετοχή όλου του συνόλου (γειτονιά, υπηρεσίες, σύλλογοι κλπ). Πρόκειται για τη σύνδεση του σχολείου με την πραγματική ζωή. Γι' αυτό, το σχολείο πρέπει να λειτουργεί και ως χώρος επιμόρφωσης με ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων για όλη την κοινότητα, με σκοπό την ευαισθητοποίηση του πληθυσμού.

Βασικός σκοπός είναι η ποιοτική αναβάθμιση των συνθηκών διαβίωσης και του μορφωτικού επιπέδου του πληθυσμού, ιδιαίτερα των μη προνομιούχων ομάδων. Έτσι, προσαρμόζεται το σχολείο στις ανάγκες των μαθητών με την έννοια της διαπολιτισμικής αγωγής. Μην ξεχνάμε, ότι το κριτήριο της «κοινωνικής ένταξης» δεν είναι μόνο η σχολική επιτυχία αλλά και η ευεξία των παιδιών!

Χωρίς να παραμελείται το βασικό καθήκον του σχολείου που είναι η μετάδοση γνώσεων, ως κύριο μέλημα των παιδαγωγών πρέπει να είναι η εντατική και εποικοδομητική συνεργασία με το σχολικό περιβάλλον και τις ομάδες στόχου, με μεσολαβητές όλους όσοι μπορούν να βοηθήσουν (υποστηρικτικά- μεσολαβητικά- προληπτικά) με τις γνώσεις και τις εμπειρίες τους, χωρίς διάθεση μείωσης της ομάδας των τσιγγανοπαίδων, αλλά με αξιοποίηση της κουλτούρας τους, δημιουργώντας τις προϋποθέσεις να γνωρίσουν οι μαθητές τις ατομικές και κοινωνικές ικανότητες, -κάτι που το σχολείο προσφέρει σε μικρό βαθμό- και να κατανοήσουν και να μάθουν με προσωπικές εμπειρίες ότι έχουν την ικανότητα στο πλαίσιο της ομάδας, ως άτομα και ως κοινωνικοί εταίροι, να βρουν την ευκαιρία να ασκήσουν μια υπεύθυνη δράση.

Η συνεργασία με το ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον μέσα στο οποίο ζει και δραστηριοποιείται ο τσιγγάνος και η οικογένειά του, είναι ένα άλλο βασικό μέσο παρέμβασης περιορισμού του Κοινωνικού αποκλεισμού της ομάδας -στόχου. Πρόκειται για μια διαδικασία εκπαίδευσης που λέγεται «αγωγή κοινότητας», δηλαδή συνεργασία με τον πληθυσμό και ευαισθητοποίησή του, ώστε να αλλάξει στάση απέναντι στις ευάλωτες ομάδες, προσφέροντας εθελοντική ή επαγγελματική βοήθεια στο έργο αντιμετώπισης της περιθωριοποίησης.

Στην κοινωνική εκστρατεία μπορούν να πρωτοστατήσουν οι πνευματικοί και κοινωνικοί ηγέτες (εκκλησία, Δήμος, Αστυνομία, Εκπαιδευτική-Μαθητική Κοινότητα κλπ). Και αυτό μπορεί να γίνει μέσα από την ενημέρωση, τις συνεντεύξεις, τη συγγραφή και δημοσίευση άρθρων και την οργάνωση σεμιναρίων κλπ. Με τη συνεχή αυτή συνολική προσπάθεια θα καταστεί εφικτό να αλλάξει η αρνητική νοοτροπία και στάση της κοινωνίας, ώστε να μπορέσει να αποδεχτεί όλα τα μέλη της χωρίς διακρίσεις.

Έχοντας ως άξονα της εργασίας μας τη σχολική ένταξη των τσιγγανοπαίδων και κατ' επέκταση την κοινωνική, προσπαθούμε να αντιμετωπίσουμε στην ουσία την προκατάληψη απέναντι στην ομάδα -στόχο. Ακόμα ως πρακτική στα πλαίσια αυτής της διαδικασίας μπορεί να αποτελέσουν *τα ειδικά προγράμματα για την συμμετοχή*

μαθητών –γονέων, με εργαστήρια προσαρμογής των παιδιών και με εξειδικευμένο προσωπικό («εκπαιδευτές του δρόμου»)

Βεβαίως έχουν υλοποιηθεί προγράμματα «κατάρτισης και επιμόρφωσης εκπαιδευτικών γύρω από την επικοινωνία, τον πολιτισμό, την προσωπικότητα των αποδεκτών της, τη διδασκαλία των τσιγγανοπαίδων, και τη φύση και τα όρια της διαπολιτισμικής εκπαίδευσης σε μικτά από πλευράς πολιτισμικής ταυτότητας τμήματα μαθητών

Είναι σημαντική η παρέμβαση που αφορά στην ευαισθητοποίηση των εκπαιδευτικών και των φορέων της εκπαίδευσης, σε θέματα διαπολιτισμικής αγωγής, καθώς και στο σχεδιασμό του επιμορφωτικού προγράμματος ευαισθητοποίησης σχετικά με τη διαπολιτισμική εκπαίδευση. Είναι αναγκαία η δημιουργία υποστηρικτικών δομών (Κοινωνικές Υπηρεσίες) μέσα στα σχολεία για τους μαθητές οποιουδήποτε πολιτισμού, για τους γονείς, για τους εκπαιδευτικούς. Δεχόμενοι όλοι μαζί – χωρίς επιφυλάξεις - τη διαφορετική πολιτισμική ταυτότητα, μπορούμε να προσεγγίσουμε τους Ρομ μέσα από τη δική τους προσωπικότητα και όλοι να αποτελέσουμε μια ενιαία ομάδα υποστήριξης.

Έτσι διαμορφώνεται μια τάση ισορροπίας με τα παιδιά διατηρείται, χωρίς να θίγεται, ο τρόπος ζωής τους εκφράζεται, χωρίς να υποθάλπεται, η σκέψη, το συναίσθημα, οι εμπειρίες κάθε μαθητή τσιγγάνου ή μη καλλιεργείται και ενισχύεται σταδιακά η αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση των τσιγγανοπαίδων και περιορίζεται η τάση υπεροχής από το «εμείς» και μειονεξίας από την τσιγγάνικη κοινότητα. Η κουλτούρα των τσιγγάνων δεν είναι κάτι διαφορετικό, είναι μέρος του κοινωνικού ιστού.

Η αξιοποίησής της μέσω της διαπολιτισμικής αγωγής στο χώρο της εκπαίδευσης, μέσα από πρακτικές κοινωνικού και παιδαγωγικού χαρακτήρα, μπορεί να καταρρίψει σταδιακά τις προκαταλήψεις και να δώσει στο μικρό τσιγγάνο μαθητή τη συναισθηματική ασφάλεια ότι έχει κάπου τις ρίζες του, ότι κάπου ανήκει, δεν είναι μακριά από εμάς.

Χρειάζεται την στήριξη για να δει το «εγώ» του μέσα από το «εμείς» !